

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Науково-методичний медичний інститут
Кафедра фізичної терапії та ерготерапії

СИЛАБУС

вибіркової навчальної дисципліни

Санаторно-курортне відновне лікування

(назва дисципліни)

підготовки бакалавра (на базі повної загальної середньої освіти)

(назва освітнього рівня)

спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

(шифр і назва спеціальності)

Освітньо-професійної програми 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

(назва освітньо-професійної освітньо-наукової/освітньо-творчої програм)

Силабус навчальної дисципліни «Санаторно-курортне відновне лікування» підготовки “бакалавра”, галузі знань — 22 - охорона здоров'я, спеціальності — 227 - фізична терапія, ерготерапія, за освітньо-професійною програмою - фізична терапія, ерготерапія.

Розробник: Грейда Н.Б., доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії ВНУ ім. Лесі Українки, кандидат педагогічних наук, доцент.

Силабус навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри **фізичної терапії та ерготерапії**

протокол № 3 від 16.10.2020 р.

Завідувач кафедри:

(Андрійчук О. Я.)

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань: 22 - Охорона здоров'я	Нормативна
Кількість годин/кредитів <u>150/5</u>	Спеціальність: 227 - фізична терапія, ерготерапія	Рік навчання <u>4</u>
		Семестр <u>8-ий</u>
ІНДЗ: <u>немає</u>	Освітньо-професійна програма: фізична терапія, ерготерапія Освітній ступінь: Бакалавр на базі повної загальної середньої школи	Лекції 12 год.
		Лабораторні заняття 20 год.
		Самостійна робота 112 год.
		Консультації 6 год.
		Форма контролю: залік

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Викладач: Грейда Наталія Богданівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини та фізичної терапії, доцент, ngreyda@ukr.net

Комунікація зі студентами: електронною поштою, на заняттях згідно розкладу, за графіком консультацій.

Розклад занять розміщено на сайті навчального відділу ВНУ: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

Розклад консультацій. Консультації проводяться згідно розкладу, що розміщений на дошці оголошень кафедри фізичної терапії та ерготерапії.

III. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

Навчальна дисципліна «Санаторно-курортне відновне лікування» - це розділ медицини, що вивчає лікувальні властивості природних факторів, механізми і шляхи їх впливу на організм людини, з метою відновлення (медичної реабілітації) здоров'я людини. Курортологія включає в себе бальнеологію, бальнеотерапію і бальнеотехніку, вчення про лікувальні грязі (грязетерапія); курортну кліматологію, медичну кліматологію (біокліматологія людини) і кліматотерапію (аеро-геліо-таласотерапію); питання організації, планування і будівництва курортів. Важливою складовою навчальної дисципліни є знання про правила використання природних ресурсів з лікувальною метою. Важливим напрямком курортології є санітарно-курортне лікування, яке базується на використанні натуральних лікувальних факторів, таких як клімат, мінеральні води, лікувальні грязі, морські купання тощо. Різні курорти у відповідності до своєї спеціалізації мають різні функції та інфраструктуру. Наука про курорти розвивалася із накопиченням знань про цілющі природні фактори у зв'язку з розширенням

мережі курортів і розвитком курортної справи загалом. Курорт має природні лікувальні ресурси, необхідні для їхньої експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, яку використовують з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні. Під курортними факторами розуміють: умови, території курортної зони або курорту, що сприяють лікуванню й оздоровленню організму людини; способи й комплексні методики, які застосовують на курорті для надання лікувально-профілактичних послуг.

Основні природні лікувальні ресурси - це клімат; мінеральні й термальні води; лікувальні грязі; озокерит; ропа лиманів та озер; морська вода; природні об'єкти й комплекси зі сприятливими для лікування кліматичними умовами, що придатні для використання з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань.

Пререквізити (попередні курси, на яких базується вивчення дисципліни) – нормальна анатомія та фізіологія людини (за професійним спрямуванням); загальна гігієна та екологія; основи медичних знань, професійна етика і деонтологія; науково-доказова практична діяльність у фізичній терапії та ерготерапії; основи практичної діяльності у фізичній терапії та ерготерапії (вступ до спеціальності); долікарська медична допомога; преформовані фізичні чинники; терапевтичні вправи; основи занятійної науки; клінічний реабілітаційний менеджмент при порушенні діяльності ОРА; клінічний реабілітаційний менеджмент при порушенні діяльності серцево-судинної та дихальної систем.

Постреквізити (дисципліни, для вивчення яких потрібні знання, уміння і навички, що здобуваються після закінчення вивчення даної дисципліни) – навчальні дисципліни необхідні для подальшої практичної діяльності за здобутою спеціальністю при здобутті освітнього ступеня магістра.

Метою викладання навчальної дисципліни є формування у студентів цілісного уявлення про лікувальні властивості природних факторів, механізми і шляхи їх впливу на організм людини з метою відновлення здоров'я; отримання знань про такі складові науки як бальнеологія, бальнеотерапія, бальнеотехніка, грязетерапія, курортну кліматологію, медична кліматологія і кліматотерапія; про питання організації, планування і будівництва курортів; знання про правила використання природних ресурсів з лікувальною метою та санітарно-курортне лікування,

Основним завданням дисципліни «Санаторно-курортне відновне лікування» є:

- сформувати у студентів цілісне уявлення про санаторно-курортну сферу;
- мати спеціальні концептуальні знання про використання природних факторів в курортології;
- навчити особливостям застосування природних лікувальних ресурсів з метою комплексного оздоровлення засобами санаторно-курортного лікування;
- виробити базові навички розробки індивідуальної реабілітаційної програми застосування засобів та методів курортології;
- навчити класифікувати природні фактори в залежності від впливу на організм людини;
- забезпечити уміння об'єктивізації використання природно-кліматичних факторів курортології.

Компетентності

До кінця навчання студенти повинні бути компетентними у таких питаннях:

ЗК 01. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 02. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 03. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 04. Здатність працювати в команді.

ЗК 11. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 12. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

- СК 01. Здатність пояснити пацієнтам, клієнтам, родинам, членам міждисциплінарної команди, іншим медичним працівникам потребу у заходах фізичної терапії, ерготерапії, принципи їх використання і зв'язок з охороною здоров'я.
- СК 02. Здатність аналізувати будову, нормальний та індивідуальний розвиток людського організму та його рухові функції.
- СК 07. Здатність допомогти пацієнту/клієнту зрозуміти власні потреби, обговорювати та пояснювати зміст і необхідність виконання програми фізичної терапії та ерготерапії.
- СК 08. Здатність ефективно реалізовувати програму фізичної терапії та/або ерготерапії.
- СК 09. Здатність забезпечувати відповідність заходів фізичної терапії та/або ерготерапії функціональним можливостям та потребам пацієнта/клієнта.
- СК 10. Здатність проводити оперативний, поточний та етапний контроль стану пацієнта/клієнта відповідними засобами й методами (додаток 3) та документувати отримані результати.
- СК 11. Здатність адаптовувати свою поточну практичну діяльність до змінних умов.
- СК 12. Здатність надавати долікарську допомогу під час виникнення невідкладних станів.
- СК 13. Здатність навчати пацієнта/опікунів самообслуговуванню/догляду, профілактиці захворювань, травм, ускладнень та неповносправності, здоровому способу життя.
- СК 14. Здатність знаходити шляхи постійного покращення якості послуг фізичної терапії та ерготерапії.

До завершення навчання студенти повинні:

знати:

- класифікацію та характеристику основних засобів курортології;
  - основні показання та протипоказання до застосування засобів курортології на різних етапах реабілітації;
  - заходи курортології для ліквідації, або компенсації рухових порушень та активності;
  - реабілітаційний вплив засобів та методів курортології при порушенні діяльності серцево-судинної та дихальної систем організму;
  - реабілітаційний вплив засобів та методів курортології при порушенні діяльності опорно-рухового апарату;
  - реабілітаційний вплив засобів та методів курортології при неврологічних розладах;
  - визначити правила санаторно-курортного лікування⁴
  - обґрунтувати правила використання технічних пристроїв для раціонального застосування курортних чинників (ванни, басейни, грязелікарня, аеросолярії, пляжі);
  - обґрунтувати правила санаторно-курортного лікування;
  - визначити правила медичної реабілітації хворих, відновлювальне лікування осіб із преморбідними й донозологічними формами й станами;
-
- проаналізувати основні напрямки та перспективи розвитку курортології у Волинській області;
  - проаналізувати основні напрямки та перспективи розвитку курортології в південних областях України.
  - проаналізувати основні напрямки та перспективи розвитку курортології у західних областях України.
  - проаналізувати основні напрямки та перспективи розвитку курортології у східних та північних областях України;
  - проаналізувати основні напрямки курортології у країнах східної Європи;
  - проаналізувати основні напрямки курортології у країнах західної Європи.

вміти:

- проаналізувати можливість застосування засобів курортології, враховуючи показання та протипоказання;
- застосовувати для корекції порушень фізичного стану засоби курортології;

- охарактеризувати бальнеологічні курорти за характером природного лікувального фактору та показаннями до лікувально-оздоровчих процедур;
- охарактеризувати кліматичні курорти за характером природного лікувального фактору та показаннями до лікувально-оздоровчих процедур;
- охарактеризувати грязелікувальні курорти за характером природного лікувального фактору та показаннями до лікувально-оздоровчих процедур;
- охарактеризувати змішані курорти за характером природного лікувального фактору та показаннями до лікувально-оздоровчих процедур;
- безпечно та ефективно виконувати програму бальнеотерапії;
- безпечно та ефективно виконувати програму кліматотерапії;
- безпечно та ефективно виконувати програму грязелікування;
- застосовувати засоби курортології при порушенні діяльності серцево-судинної та дихальної систем організму;
- застосовувати засоби курортології при порушенні діяльності опорно-рухового апарату;
- застосовувати засоби курортології при неврологічних розладах.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Лаб.	Сам. роб.	Конс.	*Форма контролю/ Бали
Змістовий модуль 1. Застосування природних лікувальних ресурсів з метою комплексного оздоровлення засобами санаторно-курортного лікування						
Тема 1. Основи та правила санаторно-курортного лікування	16		2	14	-	ДС РМГ/5
Тема 2. Кліматотерапія, кліматичні курорти	19	2	4	12	1	ДС РМГ/5
Тема 3. Бальнеотерапія, бальнеологічні курорти	21	2	4	14	1	ДС РМГ/5
Тема 4. Грязетерапія, грязьові курорти	17	2	2	12	1	ДС ДБ РМГ/5
Разом за модулем 1	73	6	12	52	3	20
Змістовий модуль 2. Аналіз застосування засобів та методів курортології						
Тема 5. Основні напрямки розвитку курортології в Україні та Європі	19	2	2	14	1	ДС РМГ/5
Тема 6. Класифікація природних факторів в залежності від впливу на організм людини	21	2	2	16	1	ДС РМГ/5
Тема 7. Правила розробки індивідуальної реабілітаційної програми застосування засобів та методів курортології	21	2	2	16	1	ДС РМГ/5
Тема 8. Організація, планування і будівництво курортів	16		2	14	-	ДС РМГ/5
Разом за модулем 2	77	6	8	60	3	20
Види підсумкових робіт						Бал
Модульна контрольна робота №1						30
Модульна контрольна робота №2						30
Всього годин / Балів	90	12	20	112	6	100

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

з/п	Тема	Кількість годин

1	<p>Правила застосування для корекції порушень фізичного стану засобів курортології</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нарстедт В., Піводда М. Рекреаційний сервіс в Європі: професія або інтуїція? Перспективи оздоровчого туризму в умовах бальнеолікарень і курортів / пер. з нім. – Ужгород: Ліра, 2001. – 111 с. 2. Про курорти: Закон України від 5 жовтня 2000р. №20-26-III//Відомості Верховної Ради України.- 2000.-№50. 3. Степанов Е.Г. Основы курортологии: Уч. пособие. – Харьков: ХНАГХ, 2006. – 326с. 	6
2	<p>Характеристика бальнеологічних курортів за характером природного лікувального фактору та показаннями до лікувально-оздоровчих процедур.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Іщенко О.П. Мінеральні води Поділля: особливості формування і ресурси//Проблеми мінеральних вод-2005.-№3 2. Каладзе Н.Н. Современные проблемы экологической курортологии//Вестник физиотерапии и курортологии.-2001.-№2 3. Лобода М.В., Колесник Э.А. Основы курортологии. – К.: Изд. Куприянова. 2003. – 238 с. 	6
3	<p>Характеристика кліматичних курортів за характером природного лікувального фактору та показаннями до лікувально-оздоровчих процедур.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Степанов Е.Г. Основы курортологии и санаторно-курортное лечение: Учеб. пособие. – Харьков: Изд-во „Кроссруд”, 2007. - 584с. 2. Стафійчук В.І. Рекреалогія: Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2006. – 264 с. 3. Туристична курортологія / Укл.: Бойко І.Д., Савранчук Л.А. – Чернівці: Рута, 2007. – 116 с. 	6
4	<p>Характеристика грязелікувальних курортів за характером природного лікувального фактору та показаннями до лікувально-оздоровчих процедур.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Рутинський М.Й. Класифікація та типологія курортів. - // Вісник Львів. Серія географічна. – 2007. – вип.34. – с. 236-243. 2. Рутинський М.Й. Рекреалогія з основами курортології: курс лекцій. – Львів: Фенікс, 2004. – 68 с. 3. Цафрис П.Г. Лечебные грязи и другие природные теплоносители. - М.: "Высшая школа", 1990. 	6
5	<p>Характеристика змішаних курортів за характером природного лікувального фактору та показаннями до лікувально-оздоровчих процедур.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гудзь П.В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій. – Донецьк, 2001. – 75 с. 2. Заваріка Г.М. Курортна справа: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 264 с. 3. Загальне положення про санаторно-курортний заклад: Постанова Кабінету міністрів України від 11 липня 2001 р. №805 // Законодавство України. 	6

6	<p>Застосування засобів курортології при порушенні діяльності серцево-судинної та дихальної систем організму.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Заваріка Г.М. Курортна справа: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 264 с. 2. Загальне положення про санаторно-курортний заклад: Постанова Кабінету міністрів України від 11 липня 2001 р. №805 // Законодавство України. 3. Закон України «Про курорти» від 05.10.2000. - // Відомості Верховної Ради України. – 2000. № 50. – 435 с. 	8
7	<p>Застосування засобів курортології при порушенні діяльності опорно-рухового апарату.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Про затвердження переліку закладів охорони здоров'я, переліку лікарських посад і переліку посад фармацевтичних працівників: Наказ МОЗ України № 114 від 2.06.1995р. //Зб. Норм.-прав. Док. З охорони здоров'я.-2002. 2. Про утворення Державного Департаменту з питань діяльності курортів: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2001р. №425 3. Стафійчук В.І. Рекреалогія. Навчальний посібник. –К.: Альтерпрес, 2008. – 264 с. 	8
8	<p>Застосування засобів курортології при неврологічних розладах.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: ВПЦ «Київ. ун-т», 2001. – 395 с. 5. Гудзь П.В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій. – Донецьк, 2001. – 75 с. 6. Заваріка Г.М. Курортна справа: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 264 с. 	6
Разом		52

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Розподіл балів та критерії оцінювання

Загальна оцінка за курс складається як сума оцінок за кожен з двох модулів: поточне тестування (лабораторні заняття, самостійна робота); контрольні роботи наприкінці кожного змістового модуля. Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою ECTS. На оцінку завдань модуля I відводиться 40 балів, модуля II – 60 балів.

Модуль I передбачає перевірку якості засвоєння теоретичного курсу змістового модуля 1 та змістового модуля 2, виконання лабораторних робіт безпосередньо на заняттях, загальна кількість тем змістового модуля 1 та змістового модуля 2 становить 8. Кожна з тем змістового модуля 1 та змістового модуля 2 оцінюється в балах (максимально 5 балів). 5 балів – студент повністю засвоїв теоретичний матеріал, викладає його в логічній послідовності, робить висновки, висловлює гіпотези, дискутує. 4 бали – студент засвоїв теоретичний матеріал, вільно викладає його, наводить приклади, однак є незначні проблеми з усвідомленням системних зв'язків, не завжди дотримується логіки викладу. 3 бали – студент засвоїв теоретичний матеріал, але під час демонстрації практичних навичок припускається незначних помилок чи неточності. 2 бали – студент засвоїв матеріал на репродуктивному рівні (переказування), приймає активну участь у роботі, відтворює вивчене не завжди в логічній послідовності, припускається помилок. 1 бал – студент невпевнено переказує матеріал, під час

відповіді потребує допомоги, допускається помилок. 0 – студент, не приймає участь в обговоренні питань на занятті.

У кінці вивчення навчального матеріалу модуля викладач виставляє одну оцінку за аудиторну та самостійну роботу студента як середнє арифметичне з усіх поточних оцінок за ці види роботи. Цю оцінку викладач трансформує в рейтинговий бал за роботу протягом семестру. Таким чином, максимальний рейтинговий бал за роботу протягом семестру може становити 40.

Модуль II передбачає перевірку підсумкових знань і вмінь студентів шляхом написання модульних контрольних робіт. Оцінка за модуль II виставляється за виконання студентом 2 контрольних робіт (по кожному із змістових модулів), які передбачають перевірку теоретичних знань. Контрольні роботи оцінюються за 30-бальною шкалою.

Критерії оцінювання модульної /підсумкової контрольної роботи:

оцінка **“відмінно”** відповідає 27-30 балам, ставиться за відмінне написання підсумкової / модульної контрольної роботи;

оцінка **“добре”** відповідає 22-26 балам, ставиться за хороше написання підсумкової / модульної контрольної роботи;

оцінка **“задовільно”** відповідає 18-21 балам, ставиться за задовільне написання підсумкової / модульної контрольної роботи;

оцінка **“незадовільно”** відповідає 1-17 балам, ставиться за незадовільне написання підсумкової / модульної контрольної роботи.

Поточний контроль (мах = 40 балів)		Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	МКР 1	МКР 2	
T1-T4	T5-T8	30	30	100
По 5 балів за кожну тему	По 5 балів за кожну тему			
$\Sigma=20$	$\Sigma=20$			

У разі недотриманням студентом *засад академічної доброчесності* - сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими керуються учасники освітнього процесу під час навчання, викладання і провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень, оцінювання роботи не буде відбуватись (!). Списування під час контрольних робіт заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування та підготовки практичних завдань під час заняття.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: • самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); • посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; • дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; • надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів). Перескладання модулів відбувається за наявності поважних причин.

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Залік здійснюється провідним викладачем, має на меті перевірку рівня знань студента під час виконання залікових завдань. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за залік становить 60 балів. Оцінювання знань студентів здійснюється за результатами поточного й модульного контролю. При цьому завдання із цих видів контролю оцінюються в діапазоні від 0 до 100 балів включно. У випадку незадовільної підсумкової оцінки, або за бажання підвищити рейтинг, студент складає залік у формі опитування. При цьому бали, набрані за результатами модульних контрольних робіт, анулюються.

Переведення оцінки в шкалу ECTS та національну шкалу здійснюється за схемою:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90-100	Зараховано
82-89	
75-81	
67-74	
60-66	
1 - 59	Незараховано

Студенту, який з навчальної дисципліни має семестровий рейтинговий бал 60 і вище, підсумкова оцінка виставляється автоматично – “зараховано” або оцінка за національною шкалою та за шкалою ECTS. Якщо семестровий рейтинговий бал студента становить 35 – 59 балів, він має можливість скласти залік, студент, який після вивчення навчальної дисципліни за семестр набрав менше 34 балів, вивчає дисципліну повторно.

VI. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

7. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: ВПЦ «Київ. ун-т», 2001. – 395 с.
8. Гудзь П.В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій. – Донецьк, 2001. – 75 с.
9. Заваріка Г.М. Курортна справа: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 264 с.
10. Загальне положення про санаторно-курортний заклад: Постанова Кабінету міністрів України від 11 липня 2001 р. №805 // Законодавство України.
11. Закон України «Про курорти» від 05.10.2000. - // Відомості Верховної Ради України. – 2000. № 50. – 435 с.
12. Іщенко О.П. Мінеральні води Поділля: особливості формування і ресурси//Проблеми мінеральних вод-2005.-№3
13. Каладзе Н.Н. Современные проблемы экологической курортологии//Вестник физиотерапии и курортологии.-2001.-№2
14. Лобода М.В., Колесник Э.А. Основы курортологии. – К.: Изд. Куприянова. 2003. – 238 с.
15. Матрошилін О.Г., Рogaля Ю.Л. Загальна фізіотерапія і курортологія: Навч. посібник-Дрогобич, 2006
16. Кусков А.С., Лысикова О.В. Курортология и оздоровительный туризм. – Ростов-на-Дону.: Феникс, 2004. – 320 с.
17. Нарстедт В., Піводда М. Рекреаційний сервіс в Європі: професія або інтуїція? Перспективи оздоровчого туризму в умовах бальнеолікарень і курортів / пер. з нім. – Ужгород: Ліра, 2001. – 111 с.

18. Про курорти: Закон України від 5 жовтня 2000р. №20-26-III//Відомості Верховної Ради України.- 2000.-№50.
19. Степанов Е.Г. Основы курортологии: Уч. пособие. – Харьков: ХНАГХ, 2006. – 326с.
20. Степанов Е.Г. Основы санаторно-курортного лечения: Уч. пособие. – Харьков: ХНАГХ, 2006. – 332с.
21. Степанов Е.Г. Основы курортологии и санаторно-курортное лечение: Учеб. пособие. – Харьков: Изд-во „Кроссроуд”, 2007. - 584с.
22. Стафійчук В.І. Рекреалогія: Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2006. – 264 с.
23. Туристична курортологія / Укл.: Бойко І.Д., Савранчук Л.А. – Чернівці: Рута, 2007. – 116 с.
24. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
25. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

Допоміжна література

4. Рутинський М.Й. Класифікація та типологія курортів. - // Вісник Львів. Серія географічна. – 2007. – вип.34. – с. 236-243.
5. Рутинський М.Й. Рекреалогія з основами курортології: курс лекцій. – Львів: Фенікс, 2004. – 68 с.
6. Статистичний щорічник України за 2013 рік. - К.: Державний комітет статистики України, 2014.
7. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія: Навч. посіб.-К.: Центр навчальної літератури, 2007.
8. Цафрис П.Г. Лечебные грязи и другие природные теплоносители. - М.: "Высшая школа", 1990.
9. Шестопапов В.М. Перша українська класифікація мінеральних вод // Вода і водоочисні технології. - 2003. № 3. - с. 34-42
10. Ярош А.М., Солдатченко С.С., Коршунов Ю.П. Сравнительная медико-климатологическая характеристика основных приморских курортных местностей Европы и прилегающих к ней регионов Азии и Африки.-Симферополь: СОНАТ, 2000.
11. Про затвердження типових інструкцій щодо заповнення форм первинної медичної документації лікувально-профілактичних закладів: Наказ МОЗ України №258 від 03.07.2001 р.// Зб. Норм.-прав. Док. З охорони здоров'я.
12. Про затвердження критеріїв державної акредитації санаторно-курортних закладів України: Наказ МОЗ України № 167 від 08.05.2002 р.//Зб. Норм.-прав. Док. З охорони здоров'я.-2002.-Трав.-С16-56
13. Про затвердження переліку закладів охорони здоров'я, переліку лікарських посад і переліку посад фармацевтичних працівників: Наказ МОЗ України № 114 від 2.06.1995р. //Зб. Норм.-прав. Док. З охорони здоров'я.-2002.
14. Про утворення Державного Департаменту з питань діяльності курортів: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2001р. №425
15. Стафійчук В.І. Рекреалогія. Навчальний посібник. –К.: Альтерпрес, 2008. – 264 с.